

УМОВИ ТА ПРАВИЛА СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

А.М.КОЛОСОК

У статті розкрито основні наукові позиції щодо умов та правил функціонування системи соціального партнерства, визначено їх суть, проведено класифікацію та обґрунтовано доцільність їх використання.

Ключові слова: соціальне партнерство, ринок праці, трипартизм, умови та правила соціального партнерства.

Трансформаційні процеси метою яких є створення соціально орієнтованої ринкової економіки, вимагають радикально переглянути принципи формування і структурування напрямів використання можливостей ринку праці.

Проблема регулювання системи соціального партнерства постає на регіональному рівні, оскільки саме тут формується ресурсний потенціал, а реальна демографічна ситуація, наявна матеріально-сировинна база, ступінь економічного та соціального розвитку конкретної адміністративно-територіальної одиниці є визначальними факторами у використанні цих ресурсів і у процесах відтворення.

Функціонування системи соціального партнерства, виважена співпраця її учасників дозволяє вирішувати багато складних економічних і соціальних проблем. Як показує світовий досвід, вигоду від даної співпраці мають всі. Це відноситься і до державних органів, і до суб'єктів підприємницької діяльності і, у першу чергу, до простих працівників.

На жаль, в Україні соціальне партнерство перебуває в зародковому стані, механізм його ефективного функціонування в умовах нашої економіки не розроблений, що пояснюється низьким рівнем правової обробки деяких питань, професійної готовності і компетентності учасників системи соціального партнерства. Хоча слід відмітити, що політологами доведена соціально-політична доцільність впровадження системи соціального партнерства в Україні.

Створення правової, організаційної, інформаційної інфраструктури цивілізованої системи соціального партнерства неможливе без навчання фахівців, працівників комерційних структур, суддів, керівників державних організацій, населення навичкам ефективного функціонування в ринкових умовах, вивчення як вітчизняного так і зарубіжного досвіду.

Актуальність дослідження системи соціального партнерства на ринку праці в умовах становлення ринкової економіки визначається як

практичними задачами реформування, так і вимогами теорії, що потребує уточнення методологічного інструментарію, узгодження позицій і вироблення нового, більш глибокого розуміння її сутності. Очевидна необхідність застосування комплексного підходу до розробки єдиного узгодженого механізму регулювання системи соціального партнерства.

До розробки методологічних, методичних та прикладних питань багатоаспектної проблеми регулювання системи соціального партнерства значний вклад внесли Палига Є. М., Мельник Д. С. [1], Петюх В. М. [2], Давиденко В., Паращук В. [4], Новіков В. [5], Єхануров Ю., Садовенко А. [6] та інші.

Публікації, присвячені даній темі, розкривають правову сторону системи соціального партнерства, вишукують шляхи подолання проблеми безробіття. Вони не розглядають ринок праці в контексті об'єкта підприємницької діяльності в межах даної соціально-економічної структури, а лише причини і слідства низької зайнятості населення і як вихід називають реалізацію державних соціальних програм. Слід відмітити що на відміну від нашої держави в країнах близького та дальнього зарубіжжя вже не тільки розроблені теоретичні аспекти ефективного функціонування системи соціального партнерства, а й отримані позитивні практичні результати.

На офіційному сайті Федерації роботодавців України [7] зазначається що для ефективної співпраці соціальних партнерів необхідно розробити єдині умови та правила функціонування системи соціального партнерства і що найбільш важливо досягнути їх виконання сторонами трипартизму.

В сучасних умовах однією з основних проблем є відсутність конкуренції в наданні послуг на ринку праці України та монопольне становище органів державного управління в даній сфері, залишається відкритим питання трипартизму, як основи регулювання усіх процесів в цій соціально - економічній структурі.

Поки в нашому суспільстві буде високий рівень безробіття, поки мінімальна заробітна плата буде менша за прожитковий мінімум доти проблема партнерських відносин на ринку робочої сили не втратить своєї актуальності. Можливості системи соціального партнерства ринку праці, надзвичайно великі, але до сих пір не завжди використовуються і впроваджуються в практику для вирішення наболілих проблем в українському суспільстві.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування основних засад формування і розвитку трипартизму на ринку праці, розробка сучасних форм, методів, ефективного механізму його регулювання а також умов та правил функціонування системи соціального партнерства. Це дозволить оптимізувати державні витрати на підготовку об'єктивно

зумовленої кількості спеціалістів різних напрямків, дасть можливість забезпечити їх наступне працевлаштування за допомогою однієї із сторін соціального партнерства – Федерації роботодавців, створюючи тим самим передумови підвищення соціальних гарантій працівників оскільки ці процеси відбуватимуться під контролем третьої сторони трипартизму – Федерації профспілок. Відповідно до цієї мети однією з основних дослідницьких задач є розробка умов та правил функціонування системи соціального партнерства, визначення їх суті, проведення класифікації та обґрунтування доцільності їх використання.

Об'єктом дослідження є сучасні процеси формування ринку праці та його регулювання за допомогою системи соціального партнерства.

Предметом дослідження виступають федерації, підприємства, організації, органи державного управління, що функціонують на ринку праці Волинської області.

Спроможність, злагода та ефективність соціального партнерства з економічного розвитку у регіоні залежить від багатьох важливих чинників історичного, часового, природного, політичного, міжнародного, правового та іншого характеру. Партнерство залежить від культурно-освітнього рівня, національних традицій, ставлення можливих партнерів один до одного, винахідливості фахівців та досягнення практиків тощо.

Умовами успішного здійснення соціальних, партнерських акцій є: забезпеченість частковою методологією, методикою та взаємною згодою до партнерства:

- відмова від революційних перебудов економічної ситуації на користь еволюційним, поступовим крокам та зрушенням;
- обов'язкове інформаційне забезпечення, організація безперервного сучасного аудиту і моніторингу методів і засобів управління та здійснювання партнерських акцій;
- забезпечення партнерства необхідними заходами ідеологічного та пропагандистського характеру;
- критичне ставлення до існуючих прикладів вітчизняного та зарубіжного досвіду;
- впровадження партнерських програм у регіоні здебільшого за власні кошти;
- узгодження з діючим законодавством та економічною політикою центральної влади.

Треба усвідомлювати, що хоча соціальне партнерство має багато спільних рис із звичайними діловими стосунками суб'єктів будь-якої діяльності, воно має відбуватися ще й за своїми власними правилами. Вони походять з природи взаємопраці партнерів, які користуються не тільки своїми, але й спільними інтересами та потребами усіх мешканців території.

На думку Задорожного Г.В. [3] до загальних правил партнерства треба без вагання віднести добровільність участі в партнерській акції, рівноправність усіх партнерів у межах виконання партнерської угоди; відповідність змісту, цілей та наслідків взаємної праці партнерів чинному законодавству, політичній лінії Уряду, відповідальність сторін-учасників акції за недодержання домовленостей.

Загальні правила треба конкретизувати за видами взаємовідносин партнерів з державною владою та між ними самими:

1) суспільно-політичні:

- додержання пріоритету суспільних інтересів і цілей над інтересами окремих партнерів;
- повага до корисного досвіду суспільно-політичного розвитку прогресивних західних країн та врахування особливостей вітчизняної історії, культури, традицій та використання прикладів суспільної корисної діяльності з економічного розвитку;
- безумовне дотримання ідеї соборності й цілісності України з використанням можливостей регіону, відмінностей його кліматичного, географічного, історичного, освітнього, культурного та іншого становища;
- розвиток корисної для країни і окремих регіонів взаємовигідної співпраці і одночасно всебічне використання відмінностей та переваг області для культивування цивілізованої конкуренції між регіонами країни та інших держав, як умови їхнього активізування та прогресу.

2) нормативно-правові:

- обов'язкове дотримання вимог чинного законодавства, у тому числі законних прав місцевої влади на забезпечення діяльності з соціального партнерства необхідними нормативно-правовими актами в межах повноважень місцевої влади на законотворчу діяльність;
- використання правових можливостей для законного впровадження соціального партнерства на базі неурегульованих до того актами чинного законодавства форм експериментальної та іншої діяльності.

3) методологічні і методичні:

- обов'язкове впровадження безперервного моніторингу і аудиту діючих в регіоні процесів та придатності для економічного та іншого розвитку методів і засобів організаційної та іншої роботи, використовуваних соціальними партнерами.

4) економічні:

- при розробці та використанні партнерських акцій (проектів, програм, планів) віддавати перевагу місцевим джерелам

ресурсів, виходити не з потрібних на них коштів, а з можливих витрат та спроможностей партнерів їх повернути;

- звертати увагу на реальність та ефективність досягнення мети партнерства;

5) організаційно-управлінські:

- прийняття рішень на базі партисіпації, тобто за безпосередньою участю причетних до проекту партнерів та їх виконавців;
- забезпечення субсидарності управління акціями партнерства, тобто прагнення делегувати повноваження щодо прийняття рішень на якомога нижчий рівень управління, до рівня місцевих громад, конкретних малих підприємств і дрібних підприємців;
- забезпечення системності та цілісності у розробці управлінських рішень, проведення аналізу ефективності та доцільності партнерства;
- постійна турбота про своєчасне забезпечення партнерства реальною інформацією та знаннями в потрібному обсязі;
- науково-методичне забезпечення партнерства, розвиток мови спілкування та співпраці партнерів, прогнозування, програмування та планування погоджених партнерами ініціатив.

З першого погляду, зазначені правила нічим не відрізняються від звичайно впроваджуваних місцевими державними адміністраціями чи то органами місцевого самоврядування принципів власного функціонування, передбаченого відомими для всіх законами та іншими нормативно-правовими актами. Але вони містять новий, специфічний зміст, який відрізняє соціальне партнерство від поодиноких, розрізнених дій зазначених партнерів на користь економічного відродження та розвитку регіону.

Це впливає вже з розгляду групи суспільно-політичних правил. Наприклад, погодження одного партнера з пріоритетом загальних суспільних інтересів і цілей над інтересами окремих партнерів, означає прийняття ним на себе зобов'язань припинити на термін угоди про партнерство політичні суперечності залучених до партнерства груп та виступи проти діючої місцевої та державної влади. Але той самий пріоритет загальних інтересів ніяк не забороняє, а, навпаки, запрошує до застосування дієвої, конструктивної критики позицій чи дій членів чергового договору про партнерство, розвиває та зміцнює притаманні нашому способу життя культуру та тенденції сучасних інтеграційних процесів.

Таке саме тлумачення правила пріоритету загальних суспільних інтересів і цілей стосується і місцевого підприємництва, представники якого свідомо й зацікавлено приєднуються до соціального партнерства на місцевому рівні.

В межах партнерства найкраще виявляються та використовуються окремі природні, географічні, ресурсні, культурні та інші відмінності та переваги регіону для підвищення ефективності його економіки, розв'язання корисного для всієї країни невимушеного і контрольованого економічного "змагання".

Соціальне партнерство як відносно нове структурне утворення при подальшому розвитку неодмінно викличе необхідність у додатковому нормативно-правовому обґрунтуванні. З цієї причини правила передбачають не тільки ретельне слідування існуючому законодавству, а й безперервний пошук напрямків поширення та поглиблення законодавчої бази з соціального партнерства, лобіювання у визначеному порядку прийняття нових законів та нормативно-правових актів місцевого рівня.

Сучасними, відповідними всесвітньому досвіду управління розвитком соціально-економічних процесів та перетворень є вимоги до організації спеціалізованого моніторингу і аудиту подій, методів та інструментів співпраці партнерів, виявлення невідповідності застосованих в ній методів і засобів справжній природі взаємної діяльності учасників.

Досвід багатьох невдалих заходів владних структур у центрі та областях свідчить, що їх причинами було некритичне ставлення урядовців і соціальних менеджерів до проблем адекватності методології управління економічними процесами з їх динамічно змінюваною суттю. Більшість урядовців, незважаючи на існування сучасної системи підготовки та перепідготовки адміністративних кадрів, на практиці продовжують користуватися методами і заходами щодо вироблення рішень, які мають походження ще з радянських часів. Більш-менш освічена частина урядовців, що відмовилась від методології та інструментів "розвинутого соціалізму", часто вважає недоцільним безперервне підвищення своєї професійної культури, поповнення арсеналу методів і засобів діяльності і застосування їх згідно з умовами ситуації.

Особливими умовами партнерства, безперечно, повинні бути, перш за все, власні сили, кошти та певні, ще не використані резерви духовного і матеріального походження. Наша країна з недбалості численних урядів, які змінювали впродовж років один одного, потрапила в фінансову кабалу іноземних фондів та урядів, стала заручником нечесних урядовців. Соціальне партнерство на місцевому рівні повинно творчо використовувати можливості застосування чинників суспільного виробництва: багатства місцевих природних ресурсів, наявних капіталів і праці, - та за рахунок організаційних можливостей знаходити найліпші рішення підвищення якості життя та добробуту населення.

Поруч з поліпшенням використання природного середовища, шляхів

сполучення, мереж зв'язку, підземних запасів природного палива, вирощування корисних екологічно безпечних продуктів харчування тощо, за допомогою партнерства можна застосувати ефективні технології господарювання з урахуванням несправедливо забутого всесвітнього і вітчизняного досвіду колективної співпраці, кооперації, корпоратизації та таке інше.

Поруч з організаційними технологіями, існує й потреба в забезпеченні партнерів економічного розвитку якісними сучасними знаннями та інформацією, що є найважливішою вимогою досягнення цілей та ефективного використання в акції партнерства наявних ресурсів. Відсутність надійного інформаційного забезпечення взагалі робить марними усі спроби поліпшити економічне становище, життя в регіоні і країні в цілому.

Через це, в країні та її територіях панують неконтрольовані незворотні процеси, формується малопривабливий, негативний імідж держави, зростає недовіра до інститутів державного управління, ініціюється масовий вихід у тіньовий сектор економіки великої кількості підприємств, не здійснюються серйозні інвестиції та незадовільно реформується економіка.

Поряд з інформаційною, не менш вагомою залишається проблема «мови» партнерства. Нові групи інтересів партнерів і процеси вже не можуть бути описані старими звичайними поняттями. Минулі поняття вже не слугують "розумінню", на їх базі не можна мислити. Нічого не показують і традиційні показники. Стандартна фінансова та бухгалтерська звітність і показники соціально-економічного стану та розвитку не дозволяють відрізнити суттєві відмінності нових процесів. За таких умов руйнується фундамент державності, зміст Конституції країни, її економічні відносини, і цілі звужуються до локально групових, корпоративних та кланових.

Дієвість та сенс існування соціального партнерства, довіра до нього громади, підприємців, органів влади можуть бути цілком втраченими, коли не буде налагоджено систематичного соціального-економічного аудиту, тобто всебічної незалежної від партнерів експертизи поточних процесів і врахування її висновків учасниками соціального партнерства.

Системне аудитування стану дій в регіоні та його окремих районах має стати основою для розробки:

- сучасних політичних і економічних програм;
- інструментів для адміністративного та іншого регулювання економічних процесів;
- концепцій регіонального розвитку;
- концепції і програм розвитку окремих галузей, сфер діяльності та місцевостей;
- перспективних та реалістичних приватних регіональних економічних, соціальних та підприємницьких проектів тощо.

Найважливіший урок, який українському суспільству, владним структурам країни, її політичним партіям корисно було б запам'ятати та добре засвоїти, полягає в тому, що реальний прогрес її політичної системи та економіки повинен бути тільки еволюційним. Не треба ні підштовхувати, ні штучно затримувати процеси, що мають цілком об'єктивну динаміку і власні внутрішні закони. Ставити проти - означає радикально зламати внутрішню логіку розвитку культури власного соціуму. Кожний окремий соціум може не боляче приймати ззовні тільки те, що збігається з його природними властивостями та умовами життя, що формувались століттями. Штучна прив'язка до інших культур, механічне запозичення корисних ідей та моделей, некритичне сприймання чужого досвіду - пов'язане з небезпекою. При недостатньому розвитку свідомості, духовних сил народу, під час розвитку суспільства в іншому напрямку відбувається руйнування економіки та інших сфер життя суспільства. Тобто, потрібна поступовість, відсутність різких розривів, дій з бажанням реформування сфери та інституцій суспільства. Наша країна, її владні структури, фахівці, політики, підприємці, громади мають досконально вивчати та враховувати можливості прищеплення чужого досвіду, порад, гасел, дуже ретельно, творчо, наполегливо викривати різні міфи та згадки про переваги чи то радянської системи, чи то зарубіжного капіталізму. В умовах прискорення часу та перерви безперервності, у розвитку суспільства усіякий досвід - не можна некритично переносити від одних до інших. Те, що принесло корисні результати вчора, сьогодні вже перетвориться в інше.

Бібліографія

1. Палига Є. М., Мельник Д.С. Підходи до формування партнерських відносин. - Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2000. - 46 с.
2. Петюх В. М. Ринок праці : навчальний посібник. - Київ: Наукова думка, 1999. - 288 с.
3. Задорожний Г.В., Коврига О.В., Смолівик В.В. Соціальне партнерство - реальний шлях до відкритого суспільства - Х.:ХІІМ, 2000. - 192 с.
4. Давиденко В., Паращук В. Соціальне партнерство у сучасному суспільстві: регіональний досвід і перспектива // Соціальний захист - 2001. - №2. - С. 43-47.
5. Новіков В. Соціальне партнерство // Соціальна політика і соціальна робота - 2000 - №1 - С. 47 - 52.
6. Єхануров Ю., Садовенко А. Соціальне партнерство в Україні // Економіка України - 1994 - №1 - С. 3-8.
7. <http://uspp.org.ua/fru>.